
Василенко Т.С.,
студентка 6 курсу, 2 групи, Слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключові слова: психологія, теорії злочинності, причини злочинності, попередження злочину.

Анотація. У тезах висвітлено основні теорії та концепції причин злочинної поведінки. Розкрито особливості найпопулярніших теорій.

Аннотация. В тезисах освещены основные теории и концепции причин преступного поведения. Раскрыты особенности самых популярных теорий.

Ключевые слова: психология, теории преступности, причины преступности, предупреждение преступления.

Annotation. The theses cover the main theories and concepts of the causes of criminal behavior. Features of the most popular theories are revealed.

Keywords: psychology, theories of crime, causes of crime, crime prevention.

Ефективна протидія злочинності пов'язана з правильним визначення її причин. Проблема причин злочинної діяльності нині є центральною для кримінологічної науки, тому що злочинна діяльність як складне явище є наслідком дії багатьох умов, обставин, факторів і причин.

У ХХ столітті зарубіжними вченими були запропоновані різнопланові підходи для пояснення причин злочинності. При цьому психологічні теорії на відміну від кримінологічного-соціологічних

концепцій, в яких значна роль відводиться соціокультурним детермінантам злочинності, були зорієнтовані на аналіз особистісних детермінант, вплив малих груп (сім'ї, референтних спільнот і т.д.).

Антропологічний напрямок в кримінології виникає наприкінці XIX століття, засновником якого вважають Чезаре Ломброзо. Він зазначав, що першооснову злочинної поведінки слід шукати в самому злочинці, і вважав визначальними факторами його анатомо-фізіологічні та психічні особливості[1].

Останнім часом психологи і психіатри вносять вагомий внесок у розвиток кримінологічних теорій. Психологи вважають, що кримінологи ніколи не зможуть пояснити причини злочинності, в тому числі й делінквентності, поки не з'ясують, які психологічні процеси визначають злочинну поведінку[2].

Наразі у сучасних публікаціях згадується близько десяти психологічних теорій причин злочинності і особистості злочинця. Найчастіше згадуються:

- Біопсихологічні концепція (Ломброзо, 1874; Кречмер, 1921; Шлап, Сміт, 1928; Ланге, 1929; Штумпф, і ін.);
- психоаналітичні теорії (Александр, Штауб, Карпмен, Бромберг; і ін.);
- теорії рис особистості (Олпорт, Гілфорд, Айзенк, 1973; і ін.);
- теорії емоційних проблем (Курцберг, 1978; Бартолі, 1980);
- теорії соціально-когнітивної навченості (Сатерленд, 1939; Глейзер, 1956; Бандура, 1972; Баргес, Ейкерс, 1966);
- теорії розумової відсталості і душевних розладів (Годдарт, 1915; Пульман, 1926; Зелані, 1933; і ін.);
- теорії соціопатичних особистостей (Клеклей, 1941; Гоу, 1948; Шнайдер, 1958; Сміт, 1978; Рід, 1986; і ін.);
- теорії соціального контролю (Сайкс, Матза, 1957; та ін.);
- теорії розумових моделей (Йохельсон, Саменов, 1976; і ін.);
- теорії Я-концепції і Я-психології (Роджерс, 1948; Кохут, 1988; і ін.).

Поряд з ними слід відмітити, що найбільш відомим напрямком у межах психологічної теорії є психоаналіз З. Фрейда і його послідовників[2]. Фрейд припускав, що будь-які вчинки людей керуються несвідомими інстинктами або потягами, що рвуться назо-

вні. Коли контролюючий вольовий фактор не здатний придушити природний інстинкт - виникає конфлікт, що виливається в злочин.

Придушення, тобто норми і заборони особистості, веде до розвитку неврозів, тим самим до руйнування. Але, з іншого боку, приборкання інстинктів, сублимація їх в творчі сфери діяльності є умовою нормального існування суспільства, розвитку культури, оберігає людство від руйнування. Боротьба між цими витісненими і потягами, що шукають виходу, громадськими заборонами - одна з основних ідей соціальної теорії психоаналізу.

Серед популярних слід також приділити увагу теорії рис особистості Айзенка. Айзенк припускав, що злочинна поведінка є результатом взаємодії між певними умовами оточення і властивостями нервової системи. На підставі дослідних робіт і статистичного аналізу Айзенк доводив, що особистості властиві чотири фактори вищого порядку: один з них - загальний інтелект «g» (general intelligence загальний розумовий розвиток), три інших фактора це фактори темпераменту, а саме екстраверсія (extraversion), нейротизм (neuroticism) і психотизм (psychoticism). Айзенк був впевнений, що фактор здібностей впливає на схильність до злочинності, но роль його менш важлива, ніж роль факторів темпераменту.

Теорія злочинності Айзенка передбачає, що злочинці в масі своїй демонструють низький рівень збудження кори головного мозку (екстраверсія), високі рівні вегетативного (симпатичного) збудження (нейротизм), більшу жорстокість (психотизм). Айзенк висуває думку про те, що злочинці отримують найвищі оцінки за шкалами E, N і P в «особистісний опитувальник Айзенка», і ці оцінки не просто співвідносяться зі злочином вони прямо з ним пов'язані. Деякі дослідники підтримують гіпотезу Айзенка, але багато робіт спростовують її [3].

Цікавою є теорія соціальної навченості, яка була запропонована канадським психологом Альбертом Бандурою в 1969 році. Він критикував різні теоретичні підходи в психології, за те, що вони пояснювали поведінку людини через вплив окремих факторів всередині особистості або з боку зовнішнього середовища, але не враховували всі існуючі детермінанти поведінки людини і їх взаємодія. Відповідно до теорії соціального навчання поведінку людини обумовлюється постійним взаємним впливом поведін-

кових, когнітивних факторів і факторів середовища. Це означає, що не тільки середовище або особистісні фактори впливають на поведінку людини, а й сама людина відіграє активну роль у створенні умов навколишнього середовища. Процес спостереження і намагання імітувати поведінку інших називається моделюванням, яке включає чотири стадії: увага, затримання, репродукції і мотивації. У стадії уваги вибирається модель для спостереження, звичайно тому, як сприймається модель з навичками і приділяється увага змістовним аспектам поведінки. У стадії затримання зберігається інформація про поведінку через розумові образи і слова. На стадії репродукції індивід намагається відтворити поведінку, можливо тільки частково успішно, і потребує подальшого коригування через зворотний зв'язок. У стадії мотивації мотивується пристосування до моделі поведінки [4].

Така розгалужена система теорій дозволяє всебічно поглянути на психологічні причини вчинення злочину. Звичайно, кожна теорія має як плюси так і мінуси і має своїх прихильників і скептиків. Але це дозволяє розробляти більш широкі підходи до методів попередження злочинної поведінки і виявлення осіб схильних до такої поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукашевич С. Ю. Сучасні теорії індивідуальної злочинної поведінки / С. Ю. Лукашевич, К. А. Бочарова, А. С. Кападзе // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. - 2016. - Вип. 3(2). - С. 76-79.

2. Шостко О. Ю., 2015. 1. УДК 343.91-053.6 Біологічні та психологічні теорії. пояснення злочинної поведінки. неповнолітніх. у США.

3. К. Бартол Психология криминального поведения. — СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. — 352 с

4. Хьелл Л., Зиглер Д. Теория личности. — Санкт-Петербург: Питер, 1997.

Науковий керівник : к.ю.н., доц. С.Ю. Лукашевич